EEN MORAVISCH ZUSTER UIT DE 18^e EEUW,
ANNA MARIA KERSTEN GEB. TONN
1723–1807

DOOR

C. K. KESLER

Om het zedelijk en verstandelijk welzijn der negers in Suriname, om van hun stoffelijk welzijn maar niet eens te spreken, bekommerde het bestuur der kolonie zich in de 17^e en 18^e eeuw niet. Het werd in het algemeen voldoende geacht, ook in het belang der plantage-eigenaars zelf, als er slechts voor gezorgd werd, dat de slaven niet al te wreed behandeld werden, dat zij niet al te veel gebrek aan het noodige hadden, dat zij dus tot den arbeid in staat bleven. De slavenmacht was een belangrijke waardepost op den inventaris der plantages, even goed, als de in cultuur zijnde gronden, de gebouwen, de machinerieën, de paarden, muilezels en ezels en het vee. En, evenmin, als het iemand in de gedachten kwam, voor deze levende have iets anders te doen, dan te zorgen, dat men haar in goeden staat hield, evenmin, misschien nog minder, kwam het in eenigen Surinaamschen slavenhouder op, dat zijn zwarte, menschelijke kudde, wel eens iets anders, dan alleen lichamelijke verzorging, voor zoover daarvan dan sprake was, zou kunnen vereischen.

De eenigen, die daarvoor wèl oog hadden, de eenigen, die in negers en Indianen destijds menschen zagen, als zijzelf, de eenigen, die getracht hebben, hen zedelijk en verstandelijk op te heffen, zijn in de 18e eeuw de Moravische Broeders geweest. Eerst sedert het begin der 19e eeuw kon ook de R.K. Missie zich aan die taak wijden; voordien werd haar werkzaamheid in Suriname van hoogerhand belet.

In Herrnhut in Saksen, het middelpunt der Broedergemeente, was door verschillende oorzaken belangstelling voor de zending ontstaan. Eén ervan was, dat Graaf Zinzendorf in 1731 bij gelegenheid van een bezoek aan het hof van Christiaan VI van Denemarken, daar een neger-bediende uit St.-Thomas had aangetrof-

fen en dezen bij zijn terugreis naar Herrnhut medebracht. Hier hoorden de eenvoudige, vrome broeders met ontzetting zijn verhalen aan, omtrent het harde lot der slaven op de West-Indische plantages. Zoozeer grepen dezer verhalen de leden der Gemeente aan, dat twee hunner, een pottenbakker, Leonard Dober, en een timmerman, David Nitschmann, het voornemen opvatten, naar het verre, onbekende St.-Thomas te trekken, om den zwarten heidenen het Evangelie te gaan verkondigen. Zonder bijzondere uitrusting, zonder proviand voor de reis en haast zonder geld — hun geheele bezitting bestond uit 6 thaler, waarbij Graaf Zinzendorf nog 2 ducaten voegde — begaven zij zich te voet naar Kopenhagen, om vandaar door bemiddeling van den kamerheer Von Plesz, een vriend van Zinzendorf, op een Hollandsch schip naar West-Indië over te steken.

Hun voorbeeld werd door anderen gevolgd. In 1733 begaven Matthias Stack en een zijner neven, Friedrich Stack, zich met Christaan David, den timmerman, die het eerste huis in Herrnhut gebouwd had, naar Hans Egede in Groenland, om dezen bij zijn zendingsarbeid daar behulpzaam te zijn. Anderen gingen naar Lapland, naar St.-Croix, naar Noord-Amerika, een zelfs naar Zuid-Afrika. De voorbereiding van het Herrnhuttersche zendingswerk in Georgië door August Gottlieb Spangenberg leidde tijdens diens verblijf in Amsterdam tot besprekingen met verschillende autoriteiten, o.a. met de Bewindhebbers der Geoctroyeerde Sociëteit. Als gevolg hiervan werd ook Suriname in het kader der werkzaamheden opgenomen. Drie verkenneren werden in 1735 uit Herrnhut uitgezonden, die op 19 December van dat jaar na een moeilijke reis te Paramaribo aankwamen. Een hunner Heinrich Christoph von Larisch, vroeger page van Zinzendorf, overleed spoedig na aankomst op reis naar het binnenland. De beide andere verkenneren, Georg Piesch en Georg Berwig keerden na eenige maanden naar Herrnhut terug, om verslag van hun reis uit te brengen. Veel bemoedigends hadden zij niet te melden, maar niettemin werd de laatste in 1738, dit maal vergezeld door zijn vrouw en een ongehuwden broeder Michael Tannenberger, opnieuw naar Suriname gezonden. Rosina Berwig overleed daar op 23 Juli 1739, de eerste der vele Duitsche of Moravische vrouwen, die nog steeds vol moed en volharding met haar mannen uittrekken, om haar beste krachten aan het zendingswerk te wijden.

Dat eischte, vooral in de eerste jaren, maar ook nog lang daarna, niet alleen moed en volharding, maar ook een meer dan gewoon opgewassen-zijn tegen vermoeienissen en ontberingen, die zelfs

menigen man te sterk zouden zijn. „Dèdè-kondré”, het land der dooden, als zoodanig was het binnenland van Suriname in de 18e eeuw bekend en berucht. Een gepaste naam, want de annalen der Broedergemeente gewagen ervan, hoevelen der zendelingen in het bosch en op de rivieren het leven gelaten hebben, hoevelen hunner vrouwen ook, al zijn er onder haar ook enkelen geweest, die tegen de noodlottige invloeden van het klimaat en andere bezwaren opgewassen bleken.

* * *

Een dier vrouwen was Anna Maria Kersten, geb. Tonn. Op 11 Januari 1723 werd zij te Zedkittel, een klein dorpje in Moravië bij de Boheemsche grens, geboren. Zelden tot op onze dagen heeft in die streken orde en rust geheerscht. De Hussieten-oorlog had het land in vuur en vlam gezet; de 30-jarige oorlog vermeerderde nog de ellende, vooral op het platteland. En nog lang daarna tot in de 18e eeuw werden de onderlinge oorlogen der Duitsche vorsten op Boheemsch en Moravisch grondgebied uitgestreden. En, al woedden er ook geen buitenlandsche oorlogen, vervolging van andersdenkenden ging onder de Habsburgsche heerschappij onverpoosd voort.

Vele vervolgd, of menschen, die hun veiligheid en hun leven bedreigd achtten, trachtten dan ook een goed heenkomen te vinden op Saksisch grondgebied, waar op de particuliere bezittingen van Graaf Zinzendorf in het eerste vierdedeel der 18e eeuw de grondslagen gelegd werden voor het centrum Herrnhut. Onder deze vluchtelingen uit Moravië behoorde ook het gezin Tonn, vader, moeder en drie kinderen. Twee malen reeds was de vader, wegens zijn Evangelische geloofsbelijdenis, eenmaal met 28 lotgenooten, gedurende een half jaar in de gevangenis opgesloten. Het verblijf daar had hem door koortsen zoozeer verzwakt, dat hij, vrijgelaten, nauwelijks zijn kamer op en neer kon loopen. Toch besloot het gezin na lange aarzeling gehoor gevende aan den raad van een, reeds vroeger uitgeweken, familielid, tot het waagstuk, den langen, gevaarlijken tocht door Bohemen te aanvaarden, om te trachten, zich bij de andere Moraviërs in Saksen te voegen.

In den nacht ging de moeder met een tweejarig kind op den rug en vergezeld door een neef, die een ander kind droeg, op weg. De vader volgde kort daarna met zijn, toen 8-jarig dochttertje Anna Maria. Na allerlei gevaren doorstaan te hebben, slaagden na acht dagen vader en moeder met twee kinderen erin, Saksen te bereiken. De neef met het middelste meisje was onderweg gevangen

genomen en werd eerst na 9 maanden in vrijheid gesteld, maar, als straf voor het uitwijken van het gezin Tonn, werd de grootvader, die achtergebleven was, daarna opgesloten. Hij eindigde zijn leven in de gevangenis.

De uitgeweken familie vond na den gelukkig volbrachten tocht een veilige woonplaats te Gnadenfrei in Saksen te midden van geloofsgenooten. In 1748 werd daar een zusterhuis gesticht, waar Anna Maria Tonn gedurende eenigen tijd verblijf hield, om daarna naar Zeist verplaatst te worden. Na een reis in het gevolg van Graaf Zinzendorf, die eenige malen de vestigingen zijner Gemeente in Holland, in Engeland en in Amerika bezocht, werd haar een werkring aangewezen in de meisjes-afdeeling te Heerendijk in Utrecht, waar sedert eenige jaren, sedert 1736, de Moravische Broeders een nederzetting hadden.

In 1765, dus op 42-jarigen leeftijd, huwde zij met den zendeling Johann Paulsen, afkomstig van Bornholm, die reeds geruimen tijd in Zeist was en twee jaren later met zijn vrouw naar Suriname gezonden werd. Hier kwam het echtpaar op 20 Mei 1767 aan en werd kort daarna naar het binnenland gedirigeerd en wel naar de zendingspost Saron aan de Saramacca, ongeveer op dezelfde breedte als de Joden-Savanna aan de Suriname-rivier gelegen. Daar en door reizen van andere posten uit trachtten de zendelingen aanraking te verkrijgen met de Indianen en met de, in het bosch levende en voor een groot deel nog niet op bepaalde plaatsen gevestigde, van de plantages weggelopen, negerslaven. Een uiterst moeilijke taak, want, afgezien nog van de bezwaren, verbonden aan de tochten langs de rivieren en kreken in het binnenland, negers en Indianen beiden wantrouwden de blanken, ook al kwamen dezen ongewapend en met de beste bedoelingen beziel tot hen. In den tijd, toen het echtpaar Paulsen zich naar Saron begaf, was de toestand in het binnenland vrij rustig. Enkele jaren tevoren, in 1761 en 1762 waren met verschillende groepen wegloopers overeenkomsten gesloten, waardoor gedurende eenigen tijd aan de vijandelijkheden tusschen blanken en negers een einde kwam.

Maar, het Surinaamsche bosch duldde geen vreemde indringers! De gevaarlijkste vorm van malaria, vermoedelijk wel door de ingevoerde slaven uit Afrika medegebracht en door heirlegers muskieten in Suriname verspreid, liet slechts weinigen, die zich in het binnenland waagden, onaangetast. Ook Paulsen viel eraan ten offer en overleed na een ziekte van 11 dagen op 22 September 1768, slechts 4 maanden na zijn aankomst in Suriname. Zijn weduwe keerde kort na zijn overlijden naar Paramaribo terug.

* * *

Hier in de hoofdplaats was een andere tak der zending werkzaam, nl. die, welke zich de belangen der stadsnegers en van die uit den naasten omtrek had aangetrokken. Tevens moesten daar, gelijk trouwens ook op de buitenposten, de zendelingen trachten, in hun eigen onderhoud te voorzien en bij te dragen in de kosten, aan het werk verbonden. De algemeene leiding in Suriname was destijds in handen van een Broeder, Anton Andreas Lawatsch, een afstammeling dergenen, die vroeger in Bohemen een gemeente gesticht hadden. Na in verschillende functies in de Broedergemeente o.a. in Engeland, in Pennsylvanië en in Duitschland, werkzaam geweest te zijn, werd hij in 1764 naar Suriname gezonden. Hier was hij zeven jaar met groote energie werkzaam en overleed op 14 November 1771, te Paramaribo, waar hij op het toenmalige kerkhof der Gemeente begraven werd. Eenige jaren na zijn dood werd als zijn opvolger aangewezen Christoph Kersten. Ook deze had, evenals vele leden der Gemeente, toen hij zijn arbeid in Suriname aanving, reeds een veelbewogen levensperiode achter zich. In 1733 in Staats, een dorpje in de Altmark (het Westelijk gedeelte van Brandenburg), als zoon van den koster geboren, kwam hij op 16-jarigen leeftijd in de leer bij een oom, bij wien hij het beroep van kleermaker leerde. Evenals vele Deutsche arbeiders ging hij na eenigen tijd op de z.g. „Wanderschaft” met slechts een, toevallig onderweg gevonden, ducaat als reisgeld. Na eenige zwerftochten door steden en dorpen kwam hij in 1758 in het gebied van Graaf Zinzendorf, waar hij enkele maanden later als lid der Gemeente aangenomen werd. Nadat hij hier in verschillende, minder belangrijke functies werkzaam geweest was, riep Johannes Watteville, een der opvolgers van Zinzendorf (die in 1760 overleden was), vrijwilligers op, die bereid waren, naar Suriname te gaan, ten einde daar onder leiding van Lawatsch werkzaam te zijn. Kersten meldde zich hiervoor aan en werd met twee andere Broeders, Schmidt en Krohn, uitgezonden, om te Paramaribo de kleermakerij, die daar reeds vroeger geweest was, naast den zendingsarbeid weder tot bloei te brengen. Zooals de gewoonte was, gingen ook deze zendelingen weder te voet op reis naar de Nederlanden, waar zij zich te Amsterdam inscheepten, en na een reis van 11 weken in het begin van November 1765 te Paramaribo aankwamen.

Hier werd ruim $2\frac{1}{2}$ jaar later een huis gekocht, dat door een zekeren Von Kanitz, Majoor bij de Societeits-troepen gebouwd was en op dat tijdstip toebehoorde aan den Overste Mayer. Deze vroeg voor huis en erf een bedrag van f 5000.— H.Ct. Op 15 Ja-

nuari 1767 werd het huis in publieke veiling door de Broeder-gemeente verworven voor f 3543.—. In het koopcontract, dat op 22 Juni 1768 door Ren. van Laar, Lawatsch en C. Kersten „in Compagnie doende voor al de Evangelisch Vereenigde Broederen” werd onderteeekend, was vastgesteld, dat dit bedrag voldaan moest zijn binnen 1 jaar en 6 weken, te betalen in drie termijnen. Hier werd nu de kleermakerij gevestigd en hieruit hebben zich in den loop der jaren de zaken ontwikkeld, die nog thans onder de firma C. Kersten & Co. gedreven worden. Weinigen zullen er wel zijn, die in Suriname geweest zijnde, niet met deze zaken op de eene of andere wijze in aanraking gekomen zijn.

* * *

Enkele maanden daarna kwam de zendeling Paulsen, zooals boven vermeld, met zijn vrouw in Paramaribo aan en overleed kort na zijn aankomst op de hem en zijn vrouw aangewezen post. Op 20 Januari nu huwde Kersten met de weduwe Paulsen en het echtpaar kreeg daarna opdracht, zich naar Kwama te begeven, een zendingspost aan de Boven-Suriname, een eind boven het tegenwoordige Boschnegerdorp Grandam. De reis daarheen duurde 14 dagen en was het begin van een 19-jarige werkzaamheid van het echtpaar in Suriname, een periode van reizen en trekken onder de moeilijkste omstandigheden, waarin de moedige vrouw haar echtgenoot op de meeste zijner tochten vergezelde. Er is van deze tochten eigenlijk betrekkelijk weinig bekend; in de dagboeken der zendingsposten worden zij als iets heel eenvoudigs voorgeesteld en vrijwel uitsluitend aankomst en vertrek der zendelingen aangeteekend. Er wordt niet opzettelijk melding gemaakt van de moeite, die de zendelingen zich gaven om met de in het bosch levende vrije negers en met de Indianen in aanraking te komen, van de gevaren van velerlei aard, die zij daarbij trotseerden, van het wantrouwen en de tegenwerking, die zij van verschillende zijden ondervonden en evenmin van de rol, die hun vrouwen bij het bekeerings- en beschavingswerk in het binnenland in die tijden gespeeld hebben. Slechts de brieven, die eenigen harer nu en dan naar de autoriteiten en de achtergebleven betrekkingen in het vaderland schreven, geven daarvan eenig denkbeeld. En de indruk, dien men uit die geschriften verkrijgt, is vooral deze, dat beiden, mannen en vrouwen, eigen ongemakken slechts licht telden, hoe zwaar zij ook soms te dragen waren, maar vóór alles het slagen van hun arbeid in het oog hielden en zich innig verheugden, als zij weder eenig succes bereikt hadden.

Toen het echtpaar Kersten na de bezwaarlijke reis op 17 October 1769 te Kwama aankwam, bleek het, dat hun hulp daar zeer noodig was. Twee broeders, die daar sedert eenigen tijd gestationeerd waren, Johann Nitschmann en Rudolph Stoll, waren beiden doodziek. Weldra kregen de beide nieuw-aangekomenen eveneens zware koorts en andere ongesteldheden, die zij echter gelukkig doorstonden, om daarna met moed en opgewektheid hun arbeid te beginnen. Die werd weldra met een zeker succes bekroond. De negers waren dáár over het algemeen niet onwelwillend; sommigen hunner zochten zelfs uit eigen beweging aanraking met de blanken, vooral, toen zij te weten kwamen, dat Kersten kleeren kon maken en op de cithar kon spelen. Van die factoren om de belangstelling op te wekken, werd gaarne gebruik gemaakt, om het eigenlijke doel, het bekeeringswerk, te bevorderen. Dit laatste had echter van de zijde van andere heidensche Boschnegers heftigen tegenstand ten gevolge; vooral de „gadoe- en „wisi-mannen” (priesters en waarzeggers) zetten hun stamgenooten, o.a. door bemiddeling der vrouwen, op tegen de zendelingen, die een ernstig gevaar voor het verlies van hun invloed en overwicht opleverden.

Eén der hoofden, een zekere Abini, die aan de hooger op gelegen Senthea-kreek woonde, had vertrouwen in hen en toonde dat door zijn zoon Arrabini aan hen toe te vertrouwen. Eenigen tijd na de aankomst van Kersten en zijn vrouw op Kwama beproefden de tegenstanders echter met geweld, den jongen man te noodzaken, zijn verzorgers te verlaten. Zij kwamen, gewapend met geweren en houwens naar de zendingspost, doch Arrabini weigerde met hen mede te gaan en wist hen ten slotte te bewegen, goedschiks terug te trekken. Dit optreden der heidensche Boschnegers was verklaarbaar; Arrabini werd kort daarna kapitein van een der dorpen en was bestemd, na den dood van zijn vader dezen als „granman” op te volgen. De verhouding van het Bestuur tot de wegloopers, die sedert de met eenigen hunner gesloten overeenkomsten wel vrijnegers genoemd werden, was destijds gedurende eenige jaren vrij bevredigend. Als waarborg voor het nakomen der bepalingen van de gesloten overeenkomsten moesten gijzelaars in Paramaribo verblijf houden en een nieuw gekozen hoofd moest ten genoeg van het Bestuur aantoonen, dat de keuze op de bij den stam gebruikelijke wijze geschied was. Daarna werd hij door het Bestuur als zoodanig erkend. In Juni 1767 geschiedde dit met Arrabini, waardoor de zendelingen geen onbelangrijken steun bij hun arbeid onder de vrijnegers verkregen. Ook het Bestuur was ten opzichte der Herrnhutter zending van houding veranderd. De

Gouverneurs Wigbold Crommelin en Jan Nepveu, vooral de eerste, zagen het belang in, dat gelegen was in het bekeerings- en beschavingswerk onder de negers in het binnenland en kwamen daarom de zendelingen in verschillende opzichten tegemoet, een groot verschil met ruim 30 jaren vroeger, toen men hun pogingen met eenigen spot en met onverschilligheid bejegende en hen zelfs in Paramaribo van hoogerhand op verschillende wijzen tegenwerkte.

Anna Maria Kersten verhaalt omtrent de bekeering van dezen Boschneger-kapitein merkwaardige dingen, die levendig herinneren aan de verhalen omtrent het bekeeringswerk der Angelsaksische en Frankische missionarissen onder onze Saksische en Friese voorvaderen. Arrabini beproefde op zekeren dag de macht der goden, waaraan zijn stamgenooten geloofden. Hij waagde het, een met lappen en andere dingen versierde paal, waarbij geofferd werd, te verbranden en, toen hem daarna geen onheil, waarvoor hij wellicht inwendig wel gevreesd had, trof, ging hij verder en begaf zich naar een kreek, waar een door den stam als godheid vereerde kaaiman leefde. Toen hij dit dier opgespoord had, sprak hij het ongeveer aldus toe: „Indien gij een god zijt, zal mijn schot u geen schade toebrengen; zijt gij echter een dier, dan schiet ik u dood”. Tevoren had hij zijn geweer van een sterke lading voorzien en trof daarop met een doodelijk schot den vereerden kaaiman. Priesteressen van den stam hadden hem van te voren voorzeggd, dat hij toch zeer zeker de wraak van de godheid te duchten had en werkelijk trof hem na enkele dagen een ongeval bij het houthakken in het bosch. De heidensche partij triomfeerde, maar Kersten en zijn vrouw namen de verpleging op zich en de patient herstelde. De godheid, die zich zoo haar prooi zag ontgaan, werd daarna door het offeren van een kip door de heidenen bevredigd en kort daarna werd Arrabini als eerste onder de vrijnegers door Kersten gedoopt. Dat geschiedde op 6 Januari 1771. Zonder tegenwerking van de heidensche bevolking der streek ging dat niet. De kapitein van een naburig dorp, Atam, kwam met eenige zijner volgelingen, gewapend met geweren en houwens, om den blanken rekenschap van hun inmenging in negerzaken te vragen. Een heftige discussie ontspon zich. Wat wilden de blanken toch, zoo vroeg de kapitein. Negers hadden nu eenmaal andere goden, dan zij; die zouden zonder twijfel den gedoopten Arrabini hun wraak doen gevoelen. Het land was van de negers en ieder diende zich bij zijn eigen goden te houden! De kalmte en vastberadenheid der zendelingen maakte echter den gewenschten indruk en ten slotte wist Arrabini

de heidenen te bewegen, zonder gewelddadigheden te plegen, af te trekken. Deze man overleed in 1821; gedurende meer dan 40 jaren deed hij, geholpen door andere, later bekeerde negers zijn best, het werk der zendelingen onder zijn stamgenooten zooveel mogelijk te bevorderen.

* * *

Het werd echter na eenige jaren wenschelijk geoordeeld, o.a. in verband met de omstandigheid, dat de negers zich voor een groot gedeelte nog niet blijvend op bepaalde plaatsen gevestigd hadden, de zendingspost te Kwame op te heffen en als centrum voor de werkzaamheid aan de Boven-Suriname en de Saramacca-rivier zich op een geschikter punt te vestigen. Tevoren had het echtpaar Kersten enkele maanden in Paramaribo doorgebracht. Op 12 Juli 1772 kwamen zij weder de Kwama terug, met open armen ontvangen door den eenigen, daar achtergebleven zendeling Rudolph Stoll, die gedurende hun afwezigheid met zware koortsen had te kampen gehad.

Daarna werd het volgende jaar tot de verhuizing naar een plaats, lager aan de rivier besloten. Deze nieuwe vestiging kreeg, of liever behield den naam Bambey. Deze naam, die aan het heidendom herinnerde, was den zendelingen eigenlijk niet aangenaam, zij hadden toch de gewoonte aan hun vestigingen Hollandsche of Duitsche namen te geven, als Hoop en Pilgerhut, of anders benamingen aan den Bijbel ontleend, als Saron, Ephraim, enz. Sommige negers hadden echter vrees voor den naam Kwasse, die aan een stroomversnelling even boven de post gegeven was wegens de aanwezigheid van een „gadoo”, die zich daar sedert eenige jaren gevestigd zou hebben. Daarom vermeden zij het uitspreken van dezen naam om niet de aandacht van den „gadoo” te trekken en zijn toorn niet op te wekken, een voorzichtigheids-maatregel, die nog tegenwoordig de Boschnegers ten opzichte van bepaalde plaatsen en stroomversnellingen in acht nemen. De Commandant van de naaste militaire post, de vaandrig Daumitz, die veel met de zendelingen in aanraking kwam, had den naam Bambey, dien de negers minder gevaarlijk achtten, reeds aan het Bestuur gemeld en Kersten en de zijnen berustten er daarom maar in.

Eenvoudig was zulk een verhuizing van de eene naar de andere plaats intusschen niet bepaald. Bambey lag vier dagreizen beneden Kwama en om er langs de rivier te komen, moesten drie groote vallen gepasseerd worden. Verder moest voor de zendingspost een groote ruimte in het bosch opengekap, het gevelde hout ver-

brand en kostgronden aangelegd worden. Daarmede belastte Stoll zich, geholpen door eenige negers. Eenige maanden gingen met deze voorbereidingen voorbij. Op 8 Juli vertrok Stoll naar de nieuwe woonplaats, reisde een paar malen heen en terug en op 21 December begaf het echtpaar Kersten zich met de laatste bagage daarheen voor de definitieve vestiging.

Een plezierreisje was dat niet bepaald. Na een tocht van zes uren te voet door het bosch konden zij zich met hun negers inschepen om de rivier af te varen. Drie malen moesten de zwaarbeladen booten gelost worden, om de bagage langs den val te dragen en daarna weder in te laden. De reizigers waren herhaaldelijk genooddaakt tot over de knieën door het snel stroomende water te waden, maar de tocht werd gelukkig volbracht en op 28 December kwam het echtpaar Kersten behouden te Bambey aan.

Drie jaren waren zij daar werkzaam, in den beginne kampende tegen allerlei tegenspoeden. Vooreerst waren de huizen blijikbaar op een ongeschikte plaats gebouwd. In Februari 1775 deden zware regens de rivier zoozeer zwellen, dat het water buiten de oevers trad en hun huizen in den nacht overstroomde. Getracht werd door dammen het water te keeren, wat aanvankelijk eenigszins hielp, maar in Maart herhaalde zich onverwacht de overstrooming gedurende den nacht, zoodat alles onder water stond en er niets anders opzat, dan naar een hoogere plek te verhuizen.

Stoll ging in Januari naar Paramaribo, om daar in het huwelijk te treden. Op 9 Juli kwam dit echtpaar na een reis van 9 dagen te Bambey terug, vergezeld door een ongehuwden broeder Rose. Kort daarna werd de jonge vrouw ernstig ziek en overleed op 13 Augustus. Eva Rosina Stoll was de eerste, die op het, nog niet geheel aangelegde kerkhof begraven werd. Anna Maria Kersten sukkelde eveneens en moest zich tot herstel harer gezondheid eenigen tijd naar Paramaribo begeven. Maar in weerwil van al die tegenspoeden werkten allen, naast hun zendingsarbeid ijverig aan de inrichting der nederzetting, zoodat gemeld kon worden, dat op het eind van het jaar 200 koffieboomen geplant en bananen- en cassavegronden aangelegd en beplant waren. Bij al deze werkzaamheden arbeidde Kerstens vrouw onvermoeid mede; Kersten schrijft in zijn dagboek, dat zijne „alte Anna Maria” als een boerin den geheelen dag bezig is, „Alt” was trouwens niet ongepast; zij was inmiddels 52 jaar geworden, 10 jaar ouder dan haar echtgenoot.

* * *

Drie jaren duurde de werkzaamheid van Kersten, steeds ijverig geholpen door zijn vrouw te Bambey, vanwaar verschillende reizen o.a. naar Saron aan de Saramacca en naar Hoop aan de Corantijn gemaakt werden. Toen werd een nieuwe werkkring aan het echtpaar aangewezen. Na den dood van Lawatsch was de algemeene leiding in handen geweest van een paar achtereenvolgens uit Europa uitgezonden zendelingen, die echter kort na hun aankomst in Suriname waren overleden. Nu werd deze functie aan Kersten opgedragen, die voortaan te Paramaribo verblijf diende te houden. Zoo begon een nieuwe periode in het leven van het bedrijvige echtpaar, die nog acht jaren zou duren en een voortdurende afwisseling van harden arbeid, vermoeiende reizen, voldoening over bereikte successen, maar ook vaak teleurstelling wegens tegenwerking medebracht.

„Toiling, rejoicing, sorrowing,

„Onward through life he goes;

deze regels uit het bekende gedicht „The village blacksmith”, hadden ook voor het echtpaar Kersten geschreven kunnen worden.

De zendings-arbeid richtte zich nu vooral op de stadsnegers, vrijen en slaven. Gedurende eenigen tijd was deze naast de kleermakerij verzorgd door den zendeling Johann Simon Rose, die gedurende 15 jaren — van 1768 tot 1783 — in de stad werkzaam was. Kersten en zijn vrouw zetten dezen arbeid met kracht voort en de eerste had de voldoening, dat zijn prediking de aandacht en de belangstelling der blanken, zelfs der hoogst geplaatsten trok. Deze belangstelling openbaarde zich vooral, toen in 1778 de eerste neger-kerk te Paramaribo geopend werd. Op 23 April van dat jaar was het gebouw gereed en op 31 Mei werd het ingewijd. De belangstelling — en wellicht nieuwsgierigheid — was zóó groot, dat, toen op 21 Juni de Commandeur met zijn vrouw onder het gehoor waren, deze het gewenscht achtte, een soldaat voor den ingang op post te zetten. Bij een volgende gelegenheid deelde Kersten eerst in het Hollandsch mede, dat de godsdienstoefeningen vooral voor de negers bedoeld waren, waarom hij zijn preek daarna in het Neger-Engelsch voortzette. Als het grootste succes beschouwde het echtpaar het, dat op 31 Juli 1776 een 45-jarige neger gedoopt kon worden, de eerste te Paramaribo, evenals 6 jaren tevoren Arrabini de eerste der gedoopte Boschnegers geweest was.

Langzamerhand begon echter de langdurige, zware arbeid in de tropen Kersten te zwaar te worden. Van zijn jeugd af had hij met zijn oogen gesukkeld en deze waren in den loop der jaren er zoozeer op achteruit gegaan, dat hij in een zijner brieven zich over

zijn schrift verontschuldigde, daar hij, zelfs met een bril nauwelijks kon zien. In 1782 werd hij zwaar ziek, zoodat hij na zijn gedeeltelijk herstel geruimen tijd aan handen en voeten verlamd was. Dit herstelde zich echter vrijwel, zoodat hij in 1782 nog met zijn vrouw een reis naar de posten in het binnenland kon maken. Dit was echter zijn laatste reis in Suriname; hij werd opnieuw zwaar ziek en bleef geruimen tijd volkomen verlamd, zoodat hij tot geen arbeid meer in staat was. In 1783 verzocht hij daarom, afgelost te worden en toen in Maart van het volgende jaar zijn opvolger aangekomen was, gaf hij dezen zijn arbeid over en vertrok met zijn vrouw naar Europa.

* * *

Op 30 Mei kwam het echtpaar in Amsterdam aan en reisde daarna door naar Gnadau in Saksen, waar zij hun laatste levensjaren in welverdiende rust zouden doorbrengen. De verlamming herstelde zich gedeeltelijk, behalve die in de vingers en, zoolang zijn krachten het hem veroorloofden hield Kersten door bezoeken aan vrienden en geloofsgenooten het contact met zijn gemeente levendig. Na een korte ziekte overleed hij op 5 Februari 1795.

Zijn vrouw, nu voor de tweede maal weduwe, overleefde hem nog bijna 11 jaren. Zoolang zij kon, hield zij zich met huiselijken arbeid bezig. In de laatste jaren van haar leven was zij daartoe echter niet meer in staat, maar tot haar dood bleef zij opgewekt en helder van geest. Zij overleed op 1 April 1803, op bijna 80-jarigen leeftijd, een zeldzaam voorbeeld van een vrouw, die in weerwil van harden arbeid in de tropen onder de moeilijkste omstandigheden toch gezondheid en opgewektheid wist te bewaren.

(De gegevens voor deze bijdrage zijn voor het grootste gedeelte ontleend aan:

F. Stähelin, *Die Geschichte der Brüdergemeine in Berbice und Suriname im 18en Jahrhundert*. Herrnhut en Paramaribo.)